

Leesmotivatie in de B-stroom: van moeten naar willen

Het vlot kunnen lezen en begrijpen van geschreven tekst is bijzonder belangrijk om volwaardig deel te nemen aan onze samenleving. Goed kunnen lezen heeft immers tal van voordelen: het is ontspannend, het leert je nieuwe dingen, en het verruimt je blik op de wereld. Een belangrijk element dat bijdraagt aan leesvaardigheid, is leesmotivatie. Jongeren die uit interesse of met plezier naar een boek, tijdschrift of artikel grijpen, lezen doorgaans vaker en vooral met een grotere betrokkenheid dan jongeren die hier weinig plezier aan beleven. Helaas blijkt uit onderzoek dat zowel de leesvaardigheid als de leesmotivatie van onze Vlaamse jongeren er sterk op achteruit gaan. Bovendien blijkt de leesmotivatie in de loop van de schoolloopbaan verder te dalen. Dat is vooral alarmerend voor jongeren uit de B-stroom, die doorgaans minder gemotiveerd zijn om te lezen en minder vaardig lezen dan hun leeftijdsgenoten uit de andere onderwijsvormen. Om het leesbegrip en de autonome leesmotivatie van jongeren in de B-stroom te bevorderen, werd *Lees Wijs* in het leven geroepen. *Lees Wijs* is een project van Provinciaal Onderwijs Vlaanderen dat deel uitmaakt van de *Lezen op school*-projecten die worden gesubsidieerd door het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Overheid. Door middel van vragenlijstonderzoek werd in het *Lees Wijs*-project onderzoek gedaan naar de leesmotivatieprofielen van jongeren in de B-stroom.

Eline Decraene en Soetkin Werbrouck

Over de auteur

ELINE DE CRAENE

is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de onderzoeksgroep Taal, Leren, Innoveren van de Vakgroep Onderwijskunde (Universiteit Gent). De onderzoeksgroep wordt geleid door Hilde Van Keer.

SOETKIN WERBROUCK

is pedagogisch begeleider bij Provinciaal Onderwijs Vlaanderen.

AMÉLIE ROGIERS

is als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de Vakgroep Onderwijskunde.

LEESMOTIVATIE: MOETEN VERSUS WILLEN?

Leesmotivatie verwijst naar de redenen of motieven waarom iemand leest. In de zelfdeterminatietheorie, een recente motivatietheorie, wordt onderscheid gemaakt tussen twee types motivatie: gecontroleerde en autonome (lees)motivatie. Leerlingen die omwille van gecontroleerde redenen lezen, doen dat omdat ze druk ervaren, omdat 'het moet'. Deze druk kan door anderen opgelegd worden, bijvoorbeeld wanneer leerlingen thuis of op school verplicht worden om te lezen. Leerlingen kunnen ook een interne druk ervaren om te lezen, bijvoorbeeld wanneer ze zichzelf verplichten om regelmatig een boek te lezen of schaamte ervaren wanneer ze nauwelijks lezen. Leerlingen die autonoom gemotiveerd zijn om te lezen, lezen omdat ze dat 'zelf willen', uit interesse of plezier, of omdat ze lezen zinvol en betekenisvol vinden. Onderzoek toont aan dat autonome leesmotivatie samenhangt met vaker, meer betrokken en actief lezen, wat ook het leesbegrip ten goede komt. Bij gecontroleerde leesmotivatie is dat niet het geval, wel integendeel. Net daarom is het van belang om de autonome leesmotivatie van jongeren te bevorderen.

VIER LEESMOTIVATIE-PROFIELEN

Door middel van het vragenlijstonderzoek binnen het *Lees Wijs*-project werden de autonome en gecontroleerde leesmotivatie van 484 leerlingen uit het eerste en tweede jaar van de B-stroom in kaart gebracht. Uit de vragenlijstgegevens die verzameld werden aan het begin van het schooljaar 2020-2021, werden vier verschillende leesmotivatieprofielen geïdentificeerd: een hoog kwalitatief, een hoog kwantitatief, een laag kwalitatief en een laag kwantitatief leesmotivatieprofiel.

Deze profielen geven inzicht in zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de leesmotivatie: in welke mate zijn de leerlingen gemotiveerd om te lezen, en refereert deze motivatie eerder aan het 'moeten' lezen (gecontroleerde leesmotivatie) of 'willen' lezen (autonome leesmotivatie)?

Leesmotivatieprofiel	Gecontroleerde leesmotivatie	Autonome leesmotivatie
1. Leerlingen in het hoog kwalitatief leesmotivatieprofiel lezen voornamelijk omdat ze dat zelf willen en minder omdat ze druk ervaren	-	+
2. Leerlingen in het hoog kwantitatief leesmotivatieprofiel lezen omdat ze dat zelf willen maar ervaren tegelijkertijd ook veel druk	+	+
3. Leerlingen in het laag kwalitatief leesmotivatieprofiel lezen voornamelijk omdat ze druk ervaren en minder omdat ze het zelf willen	+	-
4. Leerlingen in het laag kwantitatief leesmotivatieprofiel ervaren weinig druk om te lezen, maar lezen tegelijkertijd ook weinig omdat ze het zelf willen (amotivatie)	-	-

Van de vier bovenstaande profielen is het hoog kwalitatief leesmotivatieprofiel het meest gunstige profiel. Leerlingen in dit profiel zijn voornamelijk autonoom gemotiveerd en nauwelijks gecontroleerd gemotiveerd om te lezen. Helaas tonen de onderzoeksresultaten aan dat slechts 14% van de deelnemende B-stroomleerlingen tot dit profiel behoren. De grootste groep leerlingen (34%) bevindt zich in het laag kwantitatief leesmotivatieprofiel. Deze leerlingen zijn over het algemeen weinig gemotiveerd (noch gecontroleerd, noch autonoom) om te lezen.

DE WEG VAN MOETEN NAAR WILLEN

Om de autonome leesmotivatie van de leerlingen te bevorderen, kunnen heel wat acties ondernomen worden. Volgens de zelfdeterminatietheorie zijn deze acties bij voorkeur gericht op het vervullen van drie psychologische basisbehoeften: de behoefte aan autonomie (1), verbondenheid (2) en competentie (3).

1. Leerlingen ervaren *autonomie* wanneer ze het gevoel hebben dat ze zelf aan de basis liggen of initiator zijn van hun eigen gedrag. Leraren kunnen hierop inspelen door de interesses van hun leerlingen te identificeren en te voeden en door hen nieuwe interesses te laten opbouwen.
2. De behoefte aan *verbondenheid* wordt gestimuleerd wanneer leerlingen het gevoel hebben dat ze erbij horen of geliefd zijn en goede relaties met anderen ontwikkelen. Een

- veilige leeromgeving, een goede klassfeer en kwaliteitsvolle interacties staan hierbij centraal.
3. De basisbehoefte *competentie* wordt vervuld wanneer leerlingen het gevoel hebben dat ze bekwaam zijn en hun eigen capaciteiten kunnen benutten. Leraren kunnen de competentie van hun leerlingen ondersteunen door te zorgen voor leestaken met een uitdagende maar gepaste moeilijkheid en vormen van differentiatie. Ook het geven van constructieve feedback en het bieden van voldoende ondersteuning zijn van belang.

PRAKTIJKVOORBEELD UIT EEN LEES WIJS-SCHOOL

De bovenstaande onderzoeksresultaten lieten de deelnemende leraren van het *Lees Wijs*-project niet koud. Het buikgevoel over de lage (autonome) leesmotivatie werd voor het eerst gestaafd door onderzoeksdata. Leraren grepen het kader van de zelfdeterminatietheorie met beide handen aan om in hun klassen en scholen aan de slag te gaan in functie van het leesbegrip en de leesmotivatie van hun leerlingen.

In het Provinciaal Technisch Instituut Kortrijk zetten ze expliciet in op verbondenheid maar werkten ze tegelijk ook aan autonomie en competentie: leerlingen kunnen bijvoorbeeld zelf bepalen welke boeken ze lezen en leerlingen voelen zich er bekwaam om boeken te lezen. Ze organiseerden een heuse leescampagne rond 'vitamine L' met als slogan: 'Omdat lezen helpt'. Op verschillende manieren zorgden ze ervoor dat lezen tot leven kwam in hun school. Op de website van *Fons* (tijdschrift.fons.be) ontdek je onder Fons+ de affiche die de school ontwikkelde, met een korte visietekst en een overzicht van enkele initiatieven, met bijbehorende QR-codes. Hou wel rekening met de disclaimer: 'Opgelet, lezen kan serieus veel kennis en wijsheid veroorzaken'.

Hieronder een greep uit de acties die de school opzette:

- De school promoot lezen met ludieke filmpjes van een zekere Professor Gutesbuch. De filmpjes worden in de klas getoond.
- De school bedacht het idee van 'de formule van Gutesbuch' om leerlingen meer informatie te geven over een boek. Daarbij speelt zowel het aantal bladzijden, de tekstsoort als het leesplezier een rol. De nieuwe term 'lezanine-gehalte' en 'de tabel van Lezanine' zorgen voor een ogenschijnlijk wetenschappelijk kader. Je vindt de beruchte formule terug op de affiche.
- Op een website kunnen leerlingen en leraren hun gelezen boeken registreren en beoordelen aan de hand van de formule. Op die manier kunnen ze de 'vitamine L' bepalen.
- Elke nieuwsbrief eindigt met het 'lezanine-gehalte' van de brief.
- Tijdens de praktijklessen werden in de school boekenstanden gecreëerd die als ruilbibliotheek dienstdoen.

Leraren zijn ervan overtuigd dat de campagne alvast één middel is om de autonome leesmotivatie van hun leerlingen te bevorderen. Lezen begint, zo voelen de leraren, nu echt te leven in hun school. Nu is het van belang om daar verder op te blijven inzetten.

Meer lezen?

Aarnoutse, C., & van Leeuwe, J. (2000). *Development of Poor and Better Readers During the Elementary School*. Educational Research and Evaluation.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior*. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

De Smedt, F., Heirweg, S., Rogiers, A., & Merchie, E. (2020). *Assessing and mapping reading and writing motivation in third to eight graders: A self-determination theory perspective*. *Frontiers in Psychology*, 11, 1–17.

Guthrie, J. T., & Wigfield, A. (2000). 'Engagement and motivation in reading.' In M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, D. P. Pearson, & R. Barr (Eds.), *Handbook of reading research* (Vol. 3, pp. 403–422). Routledge.

OECD (2019). *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*.

Rogiers, A. Vansteelandt, I. & Van Keer, H. (2021). *Leesmotivatie: wat is het en hoe kan je het bevorderen?* *Levende Talen Tijdschrift*. Terug te vinden op didactieknederlands.nl.

Van Ammel, K., Aesaert, K., De Smedt, F., & Van Keer, H. (2021). *Skill or will? The respective contribution of motivational and behavioural characteristics to secondary school students' reading comprehension*. *Journal of Research in Reading*.